

Dan prej: Vrhpoljci so se z buldožerjem in s svojimi telesi prvi uprli agresorski vojski JLA

Ko so Vrhpoljci dan pred začetkom slovenske osamosvojitvene vojne z ovirami na cesti in s svojimi telesi samoiniciativno ves dan ustavljali tanke JLA, niso niti pomislili, kaj tvegajo. Vanje so vojaki merili celo z orožjem, a tisočletna želja po samostojnosti Slovenije jih ni ustavila. Danes take domoljubne zavesti skoraj ni več, uničuje jo levičarska politika.

Martin Groznik iz Vrhpolja pri Vipavi je bil mlad fant, tik pred poroko z že nosečo partnerko, vendar ni niti za sekundo pomislil, da ne bi zagnal motorja svojega buldožerja in šel v akcijo. »Na t. i. dan prej, 26.

junija 1991, me je okrog 10. ure dopoldne poklical predsednik krajevnne skupnosti Vrhpolje Branko Tomažič, naj peljem svoj buldožer za barikado na sredo ceste, ki se z nanoške strani spušča proti Vrhpolju, takoj pod ovinkom pri Teodozijemem

križu. To sem takoj storil, postavil buldožer čez cesto in odstranil baterije. Čez nekaj minut se je že približal prvi konvoj petih tankov JLA. Prvi je imel pred sabo plug za odstranjevanje ovir. Zahtevali so, naj umaknemo buldožer. Tega nismo hoteli storiti, zato se je prvi tank s plugom zabijal v buldožer in ga poškodoval. Počila je deska, uničil je baterijo, napeljava in zrinil buldožer na kraj ceste, tako da so tanki lahko peljali mimo. Moram reči, da ima tank 36 ton, buldožer pa 13,« o uporuh Vrhpoljcev proti vojski JLA pripoveduje danes 58-letni Martin Groznik.

Poveljnik kar povozil civilista

Ko je šel prvi konvoj mimo, je prišla vest, da prihaja drugi, nadaljuje sogovorec: »Te-

Ovinek nad vasjo Vrhpolje, kjer je Martin Groznik s svojim buldožerjem postavil prvo oviro tankom JLA.

»Zavedali smo se, da se dogaja nekaj zares hudega. Vendar nismo dosti pomišljali, tisoč let stara želja po svoji državi je presegla vse, niti na to, da so naša življenja v nevarnosti, ni nihče pomislil. Bili smo srečni.«

Martin Groznik (levo) in Aleksander Bajc nad znamenitim ovinkom

daj se je na mesto barikade pripeljal kapetan JLA Edvard Kovačič. Prišel je po tanke, da jim pokaže pot v vojašnico v Vipavo. Domačin Miro Bogataj se je postavil pred njegovo vozilo in ga vprašal, kam in po kaj gre ter zakaj. Kovačič je odprl okno, vzel škorpion, to je avtomatska pištola, ter nameril na vse nas in začel pritiskati na pedal za plin. Nato je spustil sklopko in povozil Mira, tako da je izpod stoenke gledala le glava, držal se je za odbijač. V tistem smo vsi takoj pomagali izvlači Bogataja izpod avta, čeprav je Kovačič neprestano meril v nas s pištolo.«

Vse se je dogajalo v zelo naelektrenem ozračju, tanki JLA so se približevali Vrhpolju, treba je bilo se hitro odzvati. Zamisel za oviro z buldožerjem se je pojavila spontano, nihče jim ni niti iz Ljubljane niti iz teritorialne obrambe, še manj s policije, tedaj milice, dajal napotkov, ukazov. Vrhpoljci so bili kot v šoku, vendar trdno prepričani, da morajo zadrževati agresorsko vojsko JLA. Ta je bila naslednje jutro namenjena zavzeti mejne prehode z Italijo.

»Ker sem bil radioamater in sem imel UKV-postajo, sem si drznil poklicati policijo, kaj naj storimo, saj od nikoder nismo dobili nobenega navodila, ukaza. Tanki so namreč še prihajali, mi pa nismo vedeli, ali naj nazaj vzpostavimo barikado ali ne. Ob tem sem seveda tvegala, ali je policija na naši strani ali ne. Bila je na naši strani! Predstavil sem se s svojim znakom avala, avala niš, vendar so mi dali novo razpoznavno geslo – alfa. Od tistega trenutka dalje smo imeli prosto komunikacijo s policijo. In vse je teklo na profesionalni ravni. S policije so mi dejali, naj postavimo buldožer nazaj in naj čim dlje zadržujemo tanke JLA. Hitro smo zamenjali baterijo na buldožerju, zagnali motor in ga prestavili na isto mesto kot prej.

Buldožer, s katerim so se Vrhpoljci prvi uprli jugovojški. Želijo ga razstaviti na ovinku prve barikade.

Policije ni bilo k nam. Vse smo sami peljali,« o podvigu še pripoveduje Martin Groznik.

Tretjo oviro so postavili v središču vasi

Kmalu je prispel drugi konvoj šestih ali sedmih tankov JLA. »Vodil ga je neki polkovnik, s katerim se jim je uspelo pogajati, da so konvoj zadrževali več kot eno uro, saj sem navodilo policije, naj jih zadržujemo, vzel zelo resno. Vendar ni šlo na miren način, polkovnik nam je začel groziti. Postajalo je nevarno. Iz previdnosti, da se komu ne bi kaj zgodilo, smo morali umakniti buldožer.« Kmalu so jih civilni vozniki obvestili, da prihaja tretji konvoj. »Spet sem poklical policijo. Razložil sem, da s to oviro na tem mestu ne uspemo zadržati tankov, in predlagal, da bi jo pos-

tavili sredi vasi, kjer je cestišče najozkeje, ob vogal pred cerkvijo. Vendar sem opozoril, da bi potrebovali še kakšno večje vozilo, da bomo lažje kos tankom. Policija je pohvalila našo zamisel in nam dala zeleno luč, vendar so nas pozvali, naj se vsi ljudje umaknejo s kraja te tretje barikade. Potem ko sem pripeljal svoj buldožer, sta prišla še dva velika tovornjaka ajdovskega Primorja in Toma Gomizelja iz Vipave, polna gramoza,« še opisuje Groznik.

Bil je že popoldan, vest o dogajanju v Vrhpolju se je hitro širila, začeli so prihajati vaščani sosednjih vasi. Pripravljali so se tudi na večerno slovesnost ob osamosvojitvi. Pred cerkvijo so kopali luknji za posaditev lip. Do večera se je zbralo veliko ljudi. Dogajanje ob oviri je bilo zelo napeto. Iz vojašnice so celo poslali okrepitev, med vojaki so bili tudi Slovenci. Ljudje so

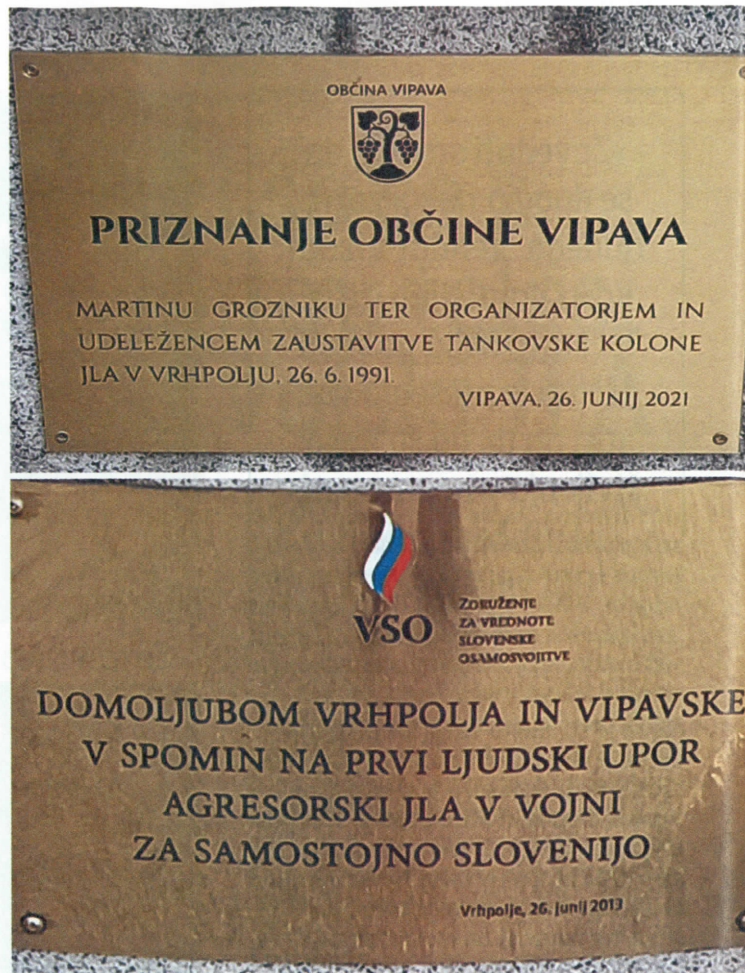
Ena od redkih fotografij dogajanja v središču Vrhpolja pod večer 26. 6. 1991. V ozadju so vidni tanki in vojaki JLA. Domačini pa v ospredju tvorijo živo barikado.

- ▶ vse bolj protestirali, kar je kapitanu Kovačiču že začelo najedati živce, v zrak je spustil dva strela (s tem sta padla prva dva sovražna strela slovenske osamosvojitvene vojne), dokončno pa je živce izgubil, ko sta domačina Peter Curk in Mirko Bogataj s tovarnjaka, ki ga je hotel tank potegniti s ceste, umaknila jekleno vrvo.

Postavili so živo oviro

Poleg tega, tako Groznik, je Bogataj, oblečen v staro vojaško srajco, kapitanu z uniforme strgal našitke, Kovačič pa njemu. To je botrovalo ukazu, naj oba, Curka in Bogataja, odpeljejo v vipavsko vojašnico. Tam so ju dodobra pretepli. Curk in Bogataj sta tako postala prva talca slovenske osamosvojitvene vojne. Čez nekaj ur so ju izpustili. Okoli 17. ure tanki še vedno niso mogli prodreti skozi Vrhpolje, buldožer so sicer zrinili s ceste, a tovarnjakov ne. Kovačič se je lotil sam zagnati motorje tovarnjakov, brez ključev za vžig, saj se je zelo dobro spoznal na motoroznanstvo.

V središču vasi se je zbralo že kakih 400 ljudi, ob 20. uri so ob rojstvu samostojne Slovenije pred cerkvijo zasadili dve lipi in zapeli Zdravljico. Med njimi se je porodila zamisel, da zadnjega tanka le ne bodo spustili v Vipavo, zato se je kakih 40 domačinov postavilo predenj. Poveljnik je nanje poslal osem specialcev z vanje uperjenim orožjem, agresorjevi vojaki so prišli prvič v stik z živo barikado. Nato se je pojavil še Kovačič in jim grozil s pištolo, pripravljen streljati. Morali so popustiti. Za pot med Pivko in Vipavo je JLA tako potrebovala 12 ur, sicer bi jo prevozila v le nekaj urah. Drugi dan ob 11. uri so odrinili proti mejnim prehodom. V Dornberku je Kovačič res streljal na živega človeka, domačina Saksido, in mu zadal osem strelnih ran. Zaradi njegovega agresivnega obnašanja sta Martin Groznik in Miro Bogataj leta 1996 vložila civilno tožbo. Sodnica je dvakrat razsodila v prid Kovačiču, v tretje pa vendarle priznala, da je ravnal nepravilno, vendar je postopek trajal dolgo, do leta 1999, ko je vse skupaj zastaralo. »Zdi se paradoks. Prvi razsodbi sta bili tako rekoč predvsem proti slovenskemu narodu, katerega predstavnika sva, z zastaranjem sodbe pa je država pokazala, da podpira Kovačiča, ne ljudstvo, ki je tvegalo glave za samostojnost. Kovačič je zbežal v Italijo, vendar je po dveh letih lahko poceni kupil vojaško stanovanje v Vipavi, medtem ko se je moral Groznikov sovaščan Aleksander Bajc, ki je z družino živel v istem bloku, izseliti. To

Priznanji, ki so ju tako Vrhpoljci kot Martin Groznik (slednji šele leta 2021, ko je bil župan Goran Kodelja) prejeli za svoje izjemno pogumno dejanje.

so absurde stvari. To, da so oficirji, ki so mahali s škorpijoni in ustrahovali ljudi ter jim grozili, lahko prišli po dveh letih nazaj, dobili pokojnine, štipendije za otroke itd. ..., te stvari človeka bolijo,« obžaluje Groznik.

»Bili smo srečni!«

Na naše vprašanje, kaj mu je rekla visoko noseča nevesta, ko je šel z buldožerjem postaviti barikado, Groznik zelo ganjen pove: »Veste, nič ni rekla, ker smo bili vsi v šoku, zavedali smo se, da se dogaja nekaj zares hudega. Vendar nismo dosti pomišljali, tisoč let stara želja po svoji državi je preseгла vse, niti na to, da so naša življenja v nevarnosti, ni nihče pomislil. Bili smo srečni. Škoda, da danes nismo tako srečni, čeprav sam sem pa še marsikateri drugi. Nekateri pa niso. Se ne zavedajo veličine teh dohodkov. Sam sem ponosen, da sem v svojem življenju doživel en delček, en košček vojne. Doživel sem tisto srečo, ko smo vendarle prišli do svoje države, v kateri lahko govoriš slovensko, v kateri si lahko nacionalist. Primorci, ki smo živeli pod italijansko okupacijo, to še bolj občutimo. Nacionalizem je bil tedaj prepovedan kakor tudi pod Jugoslavijo. A biti nacionalist v Sloveniji pomeni pripaden narodu, jeziku, kulturi, navadam, šegam, veri. In to so zelo lepe vrednote. Vrednote, ki so bile dolgo kratene slovenskemu narodu. Zato bodimo ponosni. Biti nacionalist je nekaj lepega in nekaj svetega. Ljudje se ne zavedajo, da smo danes, v samostojni Sloveniji, lahko nacionalisti oz. da moramo biti. Žal se zavedanje samostojnosti krha, ker se ne spoštuje veličine osamosvojitvene vojne, ki res ni bila nedolžna zadeva.«

O dogajanju v Vrhpolju priča nekaj zapisov, med drugim so posneli krajši film: <https://www.youtube.com/watch?v=OgRic17pev8>. [D]